

BİR VİCDAN MUHASEBESİ: SODOM VE GOMORE

A CONSCIENCE SEARCHING: SODOM AND GOMORE

Müge GÖNCÜ*

ÖZ: Millî Mücadele dönemi romanları anlatılan olaylara farklı açılardan bakabilmek için okura fırsat verir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore* romanında işgal altındaki İstanbul'un ahvalini sapkın yaşam tarzları nedeniyle helak edildiklerine inanılan Sodom ve Gomore şehirleriyle bir tutar. Bir yandan Millî Mücadele cepheye verilirken İstanbul'da da ahlaki ve toplumsal değerleri ayakta tutmanın mücadelesi verilir. İşgalcilerin İstanbul'daki ahlak yoksunu yaşam tarzlarına kendi halkının da dâhil olduğunu gören vatanseverler için İstanbul'da yaşamak tam bir işkenceye döner. Romanın ana kahramanı Necdet yaşamak zorunda kaldığı hayat tarzıyla içindeki Millî Mücadele ruhu çarpışınca derin bir suçluluk duygusuna kapılır. Yakup Kadri özellikle vatansever bir genç olan Necdet'i nişanlısı Leyla ile sınırlar. Necdet'in suçluluk duygusunun altında harekete geçememekten kaynaklanan irade eksikliğinin ve seçimsizliğin yattığı görülür. Bu çalışmanın temel amacı suçluluk duygusu ve vicdan kavramı üzerinden Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* romanında suçluluk hissini nedenlerini, görünme biçimlerini ve sonuçlarını ortaya koyarak anlam çözümlemesi yapmaktır. Suçluluğun iç içe olduğu vicdan kavramı doğrultusunda kahramanın suçlu psikolojisinin altında utanç duygusunun da varlığı görülür. Yakup Kadri'nin hem Millî Mücadele İstanbul'unun yozlaşmış yönünü ortaya koymak hem de aynı şehirde suçluluk duygusuyla kıvranan bireyleri göstermek adına "Sodom ve Gomore" benzetmesini kullandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Roman, Millî Mücadele, İstanbul, suçluluk, vicdan

ABSTRACT: The novels covering the Turkish War of Independence era allow the readers to have different perspectives on the incidents told. In his novel *Sodom and Gomore* (*Sodom and Gomorrah*), Yakup Kadri Karaosmanoğlu likens the circumstances of the occupied İstanbul to the cities of Sodom and Gomorrah believed to be destroyed due to their deviant life styles. On the one hand, while the National Struggle is fought at the front, there is a struggle to keep moral and social values alive in İstanbul. For he patriots, who see that their own people are included in the immoral lifestyles of the invaders in İstanbul, living in İstanbul turns into complete torture. The protagonist of the novel, Necdet feels guilty due to the contradiction with his lifestyle and his heart's enthusiasm for the national cause. Yakup Kadri tests the patriotic young Necdet with his fiancée Leyla. It is seen that the lack of will and lack of choice stemming from not being able to act underlie Necdet's sense of guilt. The main objective of this study is to perform a semantic analysis by showing the causes, form of display and consequences of the feeling of guilt told in Yakup Kadri Karaosmanoğlu's *Sodom and Gomore* based on the concepts of guilt and conscience. In line with the concept of conscience, in which guilt is intertwined, the presence of shame is also seen under the hero's criminal psychology. It is concluded that Yakup Kadri used the metaphor of Sodom and Gomorrah in order to display both corrupt aspects of İstanbul

* Dr./İstanbul-mge_pehlivan@hotmail.com (Orcid: 0000-0001-7575-5676)

during the Turkish War of Independence and the individuals writhing with the feeling of guilt in the same city.

Keywords: Novel, Turkish War of Independence, İstanbul, guilty, conscience

Giriş

Millî Mücadele, yakın dönem Türk tarihinin en önemli olaylarından. Savaş sırasında cephede olduğu kadar cephe gerisinde de olaylar yaşanmış, hatta romanlarda savaşın bu yönü daha ağır olarak işlenmiştir. Yakup Kadri de *Sodom ve Gomore* romanında cephede savaş devam ederken işgal altında olan İstanbul'daki yaşamı anlatarak cephe gerisinde verilen savaşı gözler önüne serer. Askerler cephede canları pahasına savaşı sürdürürken halk da yabancı egemenliğine ve işgalcilere karşı savaşını vermektedir. *Sodom ve Gomore* Tevrat'a göre Filistin yakınlarında iki şehirdir ve ahlak çöküntüsü nedeniyle gökyüzünden yağan ateşle yok edilerek Allah'ın gazabına uğramıştır. Yakup Kadri, işgal altındaki İstanbul'u ve içinde bulunduğu yozlaşmayı, çürümeyi bu iki şehre benzettiği için romanına bu adı vermiştir. Yazara göre ahlaki terk ederek modernleştiğini zanneden İstanbul halkının yaşam şekliyle *Sodom ve Gomore*'dan farkı kalmamıştır.

Romanın ana kahramanı Necdet çevresinde İngiliz düşmanlığıyla tanınan ve ülkenin kurtuluşunun Anadolu'daki direniş hareketiyle mümkün olacağına inanan vatansever bir gençtir. Onun ahlaken çökmüş İstanbul halkıyla arasındaki tek bağ nişanlısı Leyla'dır. Yazarın entelektüel bir genç olarak anlatmak istediği Necdet, işgal sonrasında vatansever gençlere uygulanan yok etme eğilimi altında ezilen biridir. Necdet için Millî Mücadele cephede geçerse de o, işgal altındaki İstanbul'da çetin bir savaşın içinde gibidir. Necdet bir yandan mücadele ederken diğer yandan ağır bir suçluluk duygusunun altında ezilmekte, sürekli vicdanını sorgulamaktadır. Roman kahramanının hissettiği suçluluk duygusunun kavramsal açıklamasını yapmak da uygun bir tercih olacaktır.

1. "Suçluluk" Kavramı

Sosyal duygulardan biri olan suçluluk, olumsuz bir duygu olarak belirtile de aslında kişiler arası ilişkileri düzenlemesi, bireyin davranışlarını gözden geçirmesi bağlamında olumlu yönleri vardır. Bu duyguyla birlikte hissedilen vicdani rahatsızlık, huzursuzluk, acı çekme, pişmanlık, utanç gibi duygu durumları da ahlak/ahlaksızlık, benlik/davranış değerlendirmeleri kapsamında ele alınacaktır. "Ütanma, suçluluk ve pişmanlıktan oluşan duygu grubu insanın olgunluğuna katkıda bulunan, yapıcı olumsuz duygulara dâhildir" (Tarhan, 2019: 168). Freud, *Uygurluk ve Hoşnutsuzlukları* adlı eserinde bireyin sadece kötü bir şey yapmasının sonucu olarak suçluluk hissetmeyeceğini, eyleme gerek kalmadan sadece kötü bir şey yapmayı aklından geçirmiş olması halinde bile suçluluk hissedeceğini belirtir (Freud, 2013: 81). Seligman ve Johnson'un suçluluk tanımı; "Küçük veya büyük bir sosyal grubun üyeleri tarafından iyi ve yararlı diye kabul edilmiş bulunan

inançların, geleneklerin, örf, âdet ve kurumların dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenmiş bulunan antisosyal bir davranışa suçluluk adı verilir” (Kılınçer, 2019: 16) şeklindedir.

Tangney, suçluluk duygusuna eğilimli bireylerin davranışları üzerinde odaklandıklarını ve davranışlarının sonuçlarıyla ilgilendiklerini, hatalı davranışlarının sorumluluklarını üstlendikleri için de dışa dönük kınama, öfke, düşmanlık gibi tepkiler vermediklerini belirtir (Tangney, 1991: 600). Zahn-Waxler ve arkadaşları çalışmalarında suçluluk duygusunu yapıcı ve yıkıcı olmak üzere ikiye ayırırlar. Yapıcı suçluluk duygusu, kişiyi yapılan hatanın sorumluluğunu üstlenmeye, hatayı telafi etmeye yönelten bir duyguyken; yıkıcı suçluluk duygusu, kötü giden her şeyden kendini sorumlu tutma eğilimi ve kendini aşırı yargılama ile ortaya çıkan bir duygudur (Dost ve Yağmurlu, 2006: 44). Tangney, Wagner ve Gramzow yıkıcı suçluluk duygusunun utanç ile karışık bir duygu olduğunu, suçluluk duygusuna atfedilen yıkıcılığın utanç duygusundan kaynaklandığını belirtirler (Dost ve Yağmurlu, 2006: 45). Yıkıcı suçluluk duygusunda bulunan utanç kavramı çoğu kez suçluluk ile karıştırılmış, bu karmaşanın son bulması için birçok araştırmacı iki kavram arasındaki farkları ortaya koymaya çalışmıştır. Weiner’in öncülük ettiği suçluluk ve utancı ayıran düşünce, bu duyguları tetikleyen davranışların bireyin kontrolünde olup olmadığını merkeze almıştır. Herhangi bir olumsuz davranışın bireyin çaba göstermemesi sonucu oluştuğu düşünülüyorsa “suçluluk”, bireyin yetersizliğinden kaynaklandığı düşünülüyorsa “utanç” duygusu oluşur (Weiner, 1985: 565). Lewis, Lindsay Hartz, Tangney gibi araştırmacılar utanç ve suçluluk duygusunun ayırımında benlik ve davranış farkı üzerinde dururlar. Utanç duygusunda kişi benliği üzerinde yoğunlaşırken suçluluk duygusu daha çok davranış odaklıdır. Utanç hisseden kişi kendini kötü biri olarak algıladığından benliği zarar görürken, suçluluk hisseden kişinin benliği zarar görmez (Çırakoğlu ve Gevrekçi, 2017: 90).

Weiner, bir davranışın sonuçlarının birey tarafından kontrol edilip edilememesi yönünden utanç ile suçluluğu birbirinden ayırır. Bireyde rahatsızlık yaratan hata ya da başarısızlık çaba göstermemenin bir sonucuysa bu, suçluluk duygusunu yaratır. Başarısızlık bireyin yeteneksizlik gibi kendinde var olan ve çabayla değiştirilemeyecek sebeplerden kaynaklanıyorsa, hissedilen duygu utançtır. Çoğu zaman iç içe olan bu iki duyguyu sonuçları bakımından da ayırmak mümkündür. Hoffman ve Wicker, utanç duygusunun içe kapanmaya neden olduğunu ve davranışın telafisi konusunda güdülenme eksikliği yarattığını; suçluluk duygusunun ise hatalı davranışın telafisine ve olumlu sosyal davranışa yönlendirdiğini vurgularlar (Dost ve Yağmurlu, 2006: 39).

Suçluluk duygusu her zaman yapılan bir davranıştan dolayı hissedilmez. Yapılması gereken bir davranış zamanında yapılmadığında da bu duygu oluşur. Bu noktada bireyin eyleminin olduğu kadar eylemsizliğinin de önemi büyüktür. Aynı zamanda suçluluk duygusunun oluşması için

yapılan hatalı davranıştan başkalarının haberdar olması ille de gerekli bir durum değildir. Darwin'e göre suçluluk duygusunda kişi asıl yargıyı kendisi için verdiği için ortaya çıkmamış suçlar da suçluluk duygusunu meydana getirir (Dinçer, 2019: 1223). Horney'e göre abartılı şekilde kişisel sorumluluk alınması bireylerin çevrelerinde gerçekleşen olumsuz olaylardan dolayı kendilerini suçlamasına sebebiyet vermektedir (Horney, 2011). Makul seviyedeki sorumluluk duygusu makul seviyede suçluluk duygusu yaratır ve bireyi toplumsal olarak kabul görmeyen davranışlardan alıkoymaz. Bu anlamda suçluluk, sorumluluk duygusu ile birlikte ortaya çıkan bir duygudur denilebilir. Hata yapma, kuralların ihlali, çevre tarafından olumsuz değerlendirilme durumları suçluluk duygusunu yaratır ve bu duygunun yaşandığı süreçte kişi; davranış odaklı ve benlikle ilgili değerlendirmeler yapar. Pişmanlık, vicdan azabı, huzursuzluk ve zihin karmaşası yaşar ve bu duygudan kurtulma isteğini en üst seviyede duyar.

Karl Jaspers, kendi kendini analiz eden bireyin suçluluk sorununu, ahlaki suç olarak adlandırır. Ahlaki suç, vicdan ve pişmanlığa yer veren herkes için söz konusudur. "Ahlaken suçlu olanlar, bilmelerine veya bilebilecek durumda olmalarına rağmen, kendilerini öz-eleştirel bir gözle analiz ettiklerinde yanlış olduğunu gördükleri yollara sapmış olup, kefarete ödemeye hazır olanlardır" (Jaspers, 2015: 92).

Suçluluk psikolojisinde kişinin gerçekten bir hata yapıp yapmadığı önemli değildir. Çünkü kişi kendi hislerine göre uygun olmadığını düşündüğü bir davranışta bulunması veya söz söylemesi durumunda da kendini suçlu hisseder. Buradan anlaşılıyor ki suçluluk duygusu kişinin içinde bulunduğu duygusal durumla da ilişkilidir.

2. Vicdan ve Suçluluk

Suçluluk hisseden insanlarda görülen vicdan azabı, ahlak kavramının en önemli içsel sebebi olan vicdan kavramını da ele almayı gerektirir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından olan vicdan; dini, felsefi, sosyolojik birçok tanımı yapılmış ve üzerine çok konuşulmuş bir kavramdır.

Vicdan; "Psikolojik içeriği ile iyi davranışlar sergilemek için insan fitratında bulunan ve ondan meydana gelen bir istek olarak, epistemolojik yönüyle canlının kendisinde meydana gelen bütün psikolojik etkinlikleri algılamasını sağlayan şuurlu hali, ahlaki yönüyle insana mahsus olup onun niyet ve eylemlerini ahlaki ölçülere göre değerlendiren denetleme sistemi" olarak tanımlanmıştır (Cengiz ve Çınar, 2018). Bilgiz'den edindiğimiz bilgiye göre "İnsanın, davranışlarını ahlak niteliklerine göre ayırt edip güzel olanlarını takdir eden, kötü olanlarını da suçlayan psikolojik bir yetenektir. Diğer bir ifadeyle vicdan, insandaki ahlaki bilincin adıdır" (Bilgiz, 2007: 14-15). "İyiye kötüyü ayırma yeteneğinin özel bir adı" (Bertrand, 2001: 21) gibi tanımlardan yola çıkarak vicdan bir nevi "ahlaki bilinç" olarak ele alınır.

Vicdan kavramı ahlaki işlevleri bakımından; "İnsanın eylemlerinin sağlam bir zemine dayanmasını imleyen hikmet, eylemlerde hakkaniyetin ve

dengenin ortaya çıkması bakımından adalet, insanın bilişsel farkındalığının aktif kılınmasını sağlayan basiret, ötekiyle ilişkide ihtiyacını gidermeyi, rahmet duygusuyla iyiliğin ortaya çıkmasını sağlaması açısından merhamet, eylemlerdeki hatanın bilincine varan bir yeti olması dolayısıyla nedamet ve tövbe, varlığın nimet olduğunun bilinciyle ilgisi olması bakımından da ‘şükür’ün ortaya çıkmasını sağlayan yetidir” (Koç, 2015, 4).

Vicdan ve suçluluk duygusu; kişinin kendinden çok ötekini de düşünerek empati duygusuyla hareket etmesini sağlar. Bu iki kavram için de kötü davranışlar hakkında pişmanlık, üzüntü vardır ve davranışın düşüncesi bile bireyde gerilimi artırır. Suçluluk duygusunda bulunan kötü bir şey yapmış olma fikri ileri boyutlara taşındığı zaman depresyon, anksiyete, obsesif kompulsif bozukluk gibi rahatsızlıklara sebebiyet olduğu görülür. Plutchik’e göre suçluluk duygusu farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Kişi haz ve korkuyla karışık suçluluk duygusu yaşayabileceği gibi öfke, üzüntü, tiksinti duygularıyla karışık bir suçluluk duygusu da yaşayabilir (Plutchik, 2000). Suçluluk duygusunu çok yoğun yaşayan bireylerde “zihinsel kirlenme/bulaşma” adı verilen bir durum yaşanmaktadır. Rachman, zihinsel bulaşmayı; “Kirli bir nesneye herhangi bir temas olmadan birtakım düşüncelerle, imgelerle, anılarla veya bazı olumsuz yaşam olaylarıyla ortaya çıkabilen, içsel kirlilik hisleriyle ifade edilen ve ahlaki boyutu olan bir kavram” (Bilekli, 2016) şeklinde tanımlar. Başkalarına zarar vermeye dair tuhaf düşünceler, dürtüler, bireyin kabulü olmayan davranışları öz kirlenmeye neden olur ve kişideki suçluluk duygusunu en üst düzeye ulaştırır. Bu durumda vicdan azabını yoğun şekilde yaşayan birey bu olumsuz duygudan kurtulma çabasına girer. Vicdan azabı, kişinin yaptığı kötü bir iş sonrasında maneviyatında hissettiği huzursuzluktur. Dini yönden bakıldığında tövbe etme, günah çıkarma gibi dini bazı pratikler, kişinin suçluluğunu azaltmak, kendini affettirme düzeyini arttırmak amacıyla gösterilen çabalardır denilebilir (Bilekli, 2016: 28).

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik, iyiyi kötüden ayırabilmesi, tercihlerinde irade sahibi olması ve bundan dolayı da eylemlerinden sorumlu olmasıdır. Vicdanın telkinlerini dinlemeyen kişi olumsuz duyguların etkisindedir ve davranışlarında da bu olumsuz duyguların yansması vardır. Fıtratında bozulma olan kişiler yaptıkları kötülüklerden pişman olmayacak ve herhangi bir vicdan azabı duymayacaktır. Ahlaki duyarlılığını kaybetmiş kişiler vicdani sorumluluk duyma konusunda eksiktirler. “İnsan ne kadar kuvvetli bir vicdan taşıyorsa, kötü bir davranış karşısında duyacağı suçluluk da o kadar büyüktür... Toplumun kısıtlamalarına ve yasaklarına en az uyan kişiler, vicdanları en zayıf kişilerdir. Bunlar hayvani tabiatlarından gelen enerjiyi istedikleri gibi harcadıkları için benlikleri huzur içindedir. Hiç veya pek az vicdan azabı duyarlar” (Bilgiz, 2007: 136).

3. Necdet'in Suçluluğunun Nedenleri

Sodom ve Gomore romanında İstanbul; İngilizler, Fransızlar ve Amerikalılar tarafından işgal edilmiştir. İşgalden sonra İstanbul'da iki ayrı yaşam göze çarpar. Bir tarafta vatanın Millî Mücadelesine destek veren ve millî benliğini unutmayan Anadolu halkı, diğer tarafta Türk olduğunu unutan hatta bundan utanan, Millî Mücadele'yi haksız bulup işgalcilerin safında yer tutan bazı zümreler. Bu durumda çıkarlarını düşünen bazı Türkler millî ve manevi değerlerinden koparak işgalcilerle aynı safta yer alırlar. Romanın ana kahramanı Necdet'in nişanlısı olan Leyla'nın da ailesi işgalcilerle içli dışlıdır.

Necdet romanda vatanına olan sevgisi ile Leyla'ya olan sevgisi arasında sıkışıp kalan bir gençtir. İngilizlerden nefret eder fakat Leyla'nın ve ailesinin İngilizlere duyduğu hayranlığın farkındadır. Leyla, Necdet'in kendisinden nefret ettiğini bile bile roman boyunca İngiliz zabiti Captain Read ile içli dışlı olur. Necdet Leyla'ya olan saplantılı aşkı yüzünden düşüncelerine ve bünyesine uymayan davetlere katılır, haz etmediği insanlarla bir araya gelir. Leyla'nın içinde bulunduğu İstanbul'un bu yüzü Necdet için karanlık ve kokuşmuştur. Çoğu zaman İstanbul'un bu yüzünden ve Leyla'dan kurtulmak ister fakat harekete geçecek iradeyi kendinde bulamaz. İşte bu iradesizlik Necdet'in suçluluk duygusunun temelidir. Necdet'in problemi sadece bir aşk çıkmazında olması değildir. Yazar Leyla'yı bilinçli bir şekilde yozlaşmışlar, benliğinden uzaklaşmışlar sınıfına dâhil eder. Necdet'in vicdan meselesi de bu noktada devreye girer.

Necdet'in suçluluk duygusunun nedenlerinden biri de Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya gidecek olan arkadaşı Cemil Kani ile yaşadıklarıdır. Aynı locada oturdukları yabancı zabitlerden biri Necdet'e uzun süre hiddetle bakar ve bağırarak fesini çıkarmasını emreder. Necdet zabite "Hangi hakla?" diye sorduğunda da "galip hakkıyla" cevabını alır. Necdet arkadaşını böyle bir ortama soktuğundan utanarak; "Bütün bu hareketleri biz kanıksadık; fakat senin gibi cevheri bozulmamışları bu lağıma sokmak bir cinayetti; nasılsa oldu. Affet!" der. (Karaosmanoğlu, 2020: 77). Necdet'in bu sözlerinden hissettiği suçluluk anlaşılmaktadır. Utanç ile karışık hissettiği bu suçluluk hem arkadaşına hem de Anadolu halkına karşıdır. Arkadaşını bu lağıma sokmaktan utanan Necdet, Leyla yüzünden bu kokuşmuşluklara maruz kaldığı için kendini suçlar. Bu lağıma katlanmasının sebebi olan Leyla'ya öfkesi daha da artar. Hissettiği suçluluk artık öfke olarak dışa vurmaktadır. Utanç duygusunun etkisiyle Necdet benliğine zarar vermektedir. Yetersizlik duygusu ve bir şeyleri değiştirmek için kendinde güç bulamaması utanç duygusunu getirirken Necdet'in bir şeyleri değiştirmek için harekete geçmemesi suçluluğu getirmektedir.

Yabancı zabitle yaşanan bu gerginlikten sonra Necdet bir gece evinden alınır ve tevkif evine götürülür. Leyla'nın kendisini kurtarmak için gösterdiği çaba bir süreliğine Necdet'in gözünü boyar, nişanlısına minnet duymaya

başlar. Manevi olarak yıkıma uğrayan Necdet daha boş vermiş ve yumuşak bir karaktere bürünür. “Belirsiz bir tarzda beslediği millî emellerden soğuyup bir çeşit şüpheciliğe doğru kaymaya başlamıştı” (Karaosmanoğlu, 2020: 87). Yazar bu sözlerle Necdet’in iradesizliğinin karşısında olduğunu belli eder. Necdet’in içine düştüğü bu durumda kahramanını haklı çıkaracak bir sebep gösteremez. Bu nedenle de Necdet’e bu yolda Leyla’dan daha uygun bir yoldaş olmayacağını da altını çizer. Necdet’i millî değerlerinden uzaklaştıran, şüpheciliğe doğru yönelten bu İngiliz hayranlığı ile bezenmiş hayat kendisinde tiksinti, utanç uyandırır da Necdet düşüncelerini harekete dökmekle suçlu kalacaktır.

Romanda yazar Necdet’in suçluluğunu arttırmak adına onu, iki bacağı kesilmiş bir Türk askeriyle alay edildiği ana şahit eder. Askerle alay edenler bir Türk kıızı ile İngiliz zabıtidir. Necdet’in empati kurarak Türk askerine içinden söyledikleri manidardır: “Ben de senin gibiyim. Üzülme, ben de senin gibiyim. Hatta senden beter bir haldeyim. Zira ben bacaklarımdan değil ruhumdan kötürümüm ve benim sakatlığımın senin sakatlığın gibi bir hikâyesi yok ve bir kız benim üzerime, senelerce herkesin gözü önünde bir leşe tükürür gibi tükürdü!” (Karaosmanoğlu, 2020, 259). Necdet’in yaşadığı suçluluk hissini kaynağı, olmak istediği kişi ile olduğu kişi arasındaki çatışmadır. “Deneyimlerin ve isteklerin geriye itilmesi ile ‘ben’inden gittikçe uzaklaşan bireyin hissettiği varoluşsal suçluluk içimizde yaşanmadan kalmış hayatla ilgili olarak kendimizde hissettiğimiz duygudur” (Yalom, 2013: 430). Necdet benliğini sorgulama aşamasında olduğundan acı çekmektedir ve bu acının kaynağı da hissettiği suçluluktur. Kişinin kendini sorgulaması var olmanın temelidir. “Ben kimim?” sorusuyla birlikte bireyde kimlik krizi baş gösterir çünkü kişinin kendi beni üzerine düşünmesi alışılmış bir durum değildir. Necdet’in kimliğindeki parçalanma sahici olan ile sahte olan arasındaki seçimsizliğinden ileri gelir. Ayrıma uğrayan benliği birbiriyle karşılaştığında devreye izleyici olarak vicdan dediğimiz mekanizma girer. Sahte ile sahici olan arasındaki seçimi yaptıracak olan vicdandır. Necdet’in vicdanı ona sürekli Leyla’nın yanlış kişi olduğunu, ondan vazgeçmesini söylese de, Necdet tüm bunların doğruluğunu bilse de seçim konusunda kararlılık sergilemez. Seçimsizliği ondaki suçluluk duygusunu daha da artırır. İradesizliği yüzünden içinde yaşamak zorunda kaldığı hayat bir nevi suçlunun cezasını çektiği yerdir.

4. Suçluluğun Görünme Biçimleri

Romanda Leyla’nın varlığı önemlidir çünkü Necdet’in kendini var etme çabası onun sayesinde açıklığa kavuşur. Leyla’nın onun kimliğine ters olan varlığı Necdet’e kendini ispatlama imkânı sunmuştur. Leyla ile ve Leyla’nın ortamında hissettiği bunaltı onda hep bir kaçışı çağırılmış bu kaçış sonucunda da Necdet yalnızlığı tercih etmiştir. Necdet, Leyla ile yalnız kaldığında hiçbir suçluluk hissetmez, çünkü o ve Leyla toplum içindeki kimliklerinden sıyrılırlar. Necdet’in suçluluğu Leyla’yı dışarıdan bir göz olarak gördüğünde başlar.

Necdet, Leyla'nın İngiliz zabıt ile toplum içinde yakınlaşması, kendisinin gözü önünde o yokmuşçasına flörtleşmesi nedeniyle çoğu kez kendini yalnızlığa iter. Bu yalnızlık ister mecbur bırakılarak olsun ister kendini soyutlamak adına olsun Necdet'in kendi benlik değerini korumak adına geliştirdiği bir tercihtir. Necdet'in bu yalnızlığa kaçışları roman boyunca kendini kandırma adına yapılmış zorunlu yalnızlaşmalardır. Romanın sonunda ise Leyla'dan vazgeçmesiyle Millî Mücadele'ye bağlanması onu özelden yalnızlaştırır da genelde toplumsallaştırır. Artık yaşadığı zorunlu bir yalnızlaşma değildir.

Leyla'nın Necdet'i aynı ortamdayken yokmuş gibi sayması Necdet'te dışlanmışlık duygusunu arttırır. İçinde bulunduğu topluma zaten aykırı olduğunu düşünen Necdet bu dışlanmışlık hissi ile suçluluk ve hatta eksiklik bile duymaya başlar. Kendisindeki bu İngiliz düşmanlığını bile yumuşatacak bahaneler aramaya başlar. Bulduğu çevrede herkes mutlu olmanın bir yolunu bulmuşken kendisi neden sürekli mutsuz ve endişelidir? Çünkü Necdet kişisel farklılıkları nedeniyle ötekilerle arasında bir kopuş yaşar. Bu kopuş dolayısıyla çoğu zaman sorunu görmezden gelerek kaçmayı seçer. Bu kaçışla benliğini suçluluktan koruyacağını düşünür. Bu nedendir ki Necdet'in suçluluk duygusundan kaçışları onu harekete geçmekten alıkoyar. Necdet dönemin aydın- entelektüel gençlerini temsil eder ve Necdet'in aydın tavrı olan kalabalıklar içindeki yalnızlığı yozlaşmış toplumun yaptırımlarından korunmak adınadır. Necdet hem bu yalnızlığı yaşar hem de dışlanmanın getirdiği yalnızlığa itilir. Leyla'nın tercihleri, kabulleri doğrultusunda da yalnızlaşma/dışlanma yaşar. Leyla'nın kabulleri onun güçsüzlüğünü ortaya çıkardığından bu güçsüzlük duygusuyla suçluluk bilinci daha da baskın hâle gelir.

Sartre, bireyin seçimlerinde özgür olduğunu düşündüğü gibi insanın kendini kurtarma ya da mahvetme konusunda da özgür olduğuna inanır. Çünkü kişi kendi yapıp ettiklerinin toplamıdır (Sartre, 1961: 47). Necdet çoğu zaman Leyla'yı görebilmek ya da onunla birlikte olabilmek için bulunmak istemediği ortamlarda şartların gerektirdiği gibi olmak zorunda kalmış ve çevresince de kabul görmüştür. Fakat bu zoraki uyum sonuçta Necdet'in kendini kabullenememesine sebep olmuştur. İşte bu noktada Necdet'in kendi olamamaktan ileri gelen suçluluk hâli başlar. Necdet'in bir süreliğine seçtiği çevresindeki insanların istediği, şartların gerektirdiği gibi olma yolu içindeki suçluluk duygusundan kaçmanın kolay yoludur. Böylelikle hem toplumsal alandan kabul görececek hem de Leyla'nın sevgisinden mahrum kalmayacaktır. Sartre, varoluşçu bir korkağı anlatırken şunları ifade eder: "Bu adam korkaklığından sorumludur. Bilir ki ciğeri, yüreği, beyni korkak olduğu için korkak değildir o; beden yapısından gelmez onun korkaklığı. Kendini o duruma düşürmesinden gelir. Edimleriyle kendini bir korkak olarak kurmasından gelir" (Sartre, 1961: 49) Necdet de Leyla'nın kendisini düşürdüğü durumu bir daha yaşamaktan korktuğu için ötekiler diye düşündüğü zümreye dâhil olmaya çalışır, Leyla'nın yaptıklarını

görmezden gelmek onun için daha kolay olmalıdır. Sorumluluklarından kaçma yolunu seçmesi Necdet'in hem korkularının hem de suçluluğunun sebebidir. Sorumluluktan kaçış kişi için korkunun ve suçluluk duygusunun başladığı andır. Necdet kendinden sorumludur fakat nişanlısı olarak Leyla'dan da sorumlu olduğundan omzundaki yük daha da ağırlaşır. Leyla'yı doğru yola çekmek için çaba sarf etse de çoğu zaman onu tamamen kaybetme korkusuyla Leyla'nın büyüüne kapılmayı tercih eder ve gerçekleri görmezden gelir. Yalom, "İnsan yalnızca bir başkasına ya da ahlaki ya da toplumsal yasaya karşı işlediği suç yüzünden değil, kendine karşı suç işlemekten de sorumlu olabilir" der (Yalom, 2013: 431-432). Necdet'in hissettiği suçluluk da toplumsal ve bireysel olmak üzere iki yönlüdür. İşgalcilerle ve onların yandaşlarıyla vakit geçirmek, onların tarafını tutar gibi görünmek toplumsal suçluluğunu oluştururken; istemediği hâlde bu ortamlarda varlık göstermek, kendi benini yok saymak ve Necdet olmaktan çıkmak bireysel suçluluğunu oluşturur. Çünkü Necdet hem Türk halkına hem de kendine karşı sorumluluğunu yerine getiremediğini düşünür ve bunun yükü altında ezilir.

Necdet, Leyla'nın kendi yanında İngiliz zabıt ile içli dışlı konuşmasının ardından yine sadece kaçmayı seçer. O anda Leyla'ya yapmak istediklerini yapamamanın verdiği suçluluk hissiyle intiharı bile aklından geçirir. İçindeki öfkeyi dindirecek tek şeyin ölüm olduğu fikri çare olarak aklına gelir. Her defasında onu hayatından çıkarıp atacağını, onu bir daha görmeyeceğini söylese de iradesizlik Necdet'in en büyük problemidir. Romanda Necdet'in asıl dönüştüğü nokta Leyla'nın evlilik konusunu açmasıdır. Necdet'in duyduğu tiksinti, İngiliz hayranlığı ve İngiliz zabitle ilişkisi herkesçe konuşulan Leyla ile evlenip çocukları olduğunun düşüncesiyle doruğa ulaşır. Necdet'in evlilik ile ilgili suskunluğuna Leyla'nın tepkisi daha da düşkünleşmek olur. Necdet, Leyla'dan kaçmak için Sakarya Harbi'ne katılmayı düşünür fakat her zamanki iradesizliği yüzünden o kararını verene kadar savaş sona erer. Leyla, Necdet'in uzaklaşmasıyla asıl sevdiğinin o olduğunu anlar fakat Necdet artık kendi benliğine olan saygısını kazandığından geri dönülemez şekilde Leyla'dan kopmuştur. İçindeki suçluluk duygusundan vicdanının sesiyle millî benliğini seçerek kurtulur.

Kötü giden her şeyden kendini sorumlu tuttuğu ve sürekli kendini yargıladığı için Necdet'te görülen "yıkıcı suçluluk" duygusudur. Necdet içinde bulunduğu durumdan aynı zamanda utanç da duyduğu için hissettiği yıkıcı suçluluktur. Bu noktada Necdet'in yaşadıklarının onun kontrolünde olup olmaması da önemlidir. Leyla'nın olumsuz davranışlarına izin verdiği, kendisinin de çaba göstermediği göz önünde bulundurulursa suçluluk ağır basmaktadır. Leyla'nın davranışlarını düzeltme gücünü kendinde bulamadığında, yetersizlik hissi devreye girdiğinde suçluluğa utanç duygusu da eklenir. Bu nedenle iradesizliğinin sonucu olarak da yıkıcı suçluluk duygusunun altında kalır. Necdet hem kendi iradesizliğinden hem de Leyla'nın şuarsuzluğundan utanç duydukça kapanma/yalnızlık yaşar. Utanç

duygusu ie kapanmayı beraberinde getirdiğinden durumu düzeltmek adına harekete geçmek daha da zorlaşır. Necdet sonunda problemin kendinden kaynaklandığını, tüm bunlara izin verdiği için bunları yaşadığını anladığında suçluluk duygusu baskınlaşır ve iradesizlik yerini iradeye bırakır. Çünkü suçluluk duygusu utanç duygusuna göre bireyi hatalı davranışı telafi etmeye daha çok yönlendirir. Necdet de kendini Leyla'nın köksüzlüğünden sıyrıp millî şuuruna tekrar ulaşır.

Sonuç ve Değerlendirme

Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomore* romanı çıkarları uğruna milliyetlerini, mensubiyet duygularını göz ardı eden, çıkarları uğruna her türlü manevi değeri ayaklar altına alan, kimlikleri maddi varlık edinmekten öteye geçemeyen insanları anlatmasıyla önemlidir. Millî Mücadele cephede sürerken, İstanbul'da bazı Türk zümrelerinin yaşayışı üzerinden ahlaki ve toplumsal değerleri sorgular. Romanın ana kahramanı Necdet, millî değerleri ile Leyla'ya olan sevgisi arasında sıkışıp kalan, olmak istediği insan ile olduğu insan arasındaki çatışmadan suçluluk duygusuyla çıkabilen bir gençtir.

Necdet'in suçluluk hâlinin temelinde düşündükleriyle yaptıklarının uyumsuzluğu yatar. Millet olarak Anadolu'da düşman ile savaşılırken, çoğu arkadaşı cepheye vatan savunmasına katkıda bulunmaya koşmuşken Necdet İstanbul'da işgalcilerle birlikte davetlere katılmaktadır. Düşünsel düzeyde Necdet'in aklı da gönlü de devam eden mücadelededir. İngilizlere olan düşmanlığı çevresi tarafından da bilinmektedir fakat Necdet'in düşünceleri ve söylemleri harekete dökülmez. Necdet romanda seyirci kahraman olarak görünür. Çevresinde olan bitenlere, Leyla'nın gözlerinin önünde adileşmesine seyirci kaldıkça suçluluk duygusu altında ezilir. Ne zaman ki irade gösterip etkin rol oynamaya başlar hem kendi benliğini hem de millî benliğini tekrar bulur. Eylemsizlik/iradesizlik bağlamında Necdet kendi vicdanında suçludur. Necdet'teki suçluluk hissi, vicdanının kendisine yaptığı doğru seçim yapma çağrısından kaynaklanır. Artık suçludur çünkü çağrının nedenini kavramıştır. Vicdanı, Necdet'in benlikleri arasındaki kararsızlığın ona yüklediği suç onaylamıştır.

Suçluluk kavramını açıklarken belirttiğimiz gibi suçluluk duygusu her zaman yapılan bir davranıştan dolayı hissedilmez. Yapılması gereken zamanında yapılmadığında da bu duygu oluşur. Roman boyunca Necdet'in hissettiği suçluluğun nedeni de eylemlerinden ziyade eylemsizliğidir. Eylemsizliğinin sorumluluğu sonucunda hem kendine hem de Anadolu halkına karşı vicdan mekanizması devreye girer. Her şeyin bilincinde olduğu hâlde Leyla'dan ayrılacak iradeyi kendinde bulamaması utancının ve suçluluğunun temel nedenidir.

Necdet, içinde yaşadığı toplumda gördüklerinden, duyduklarından sonra hissettiği suçlulukla zihinsel kirlenme yaşar. Çevresinde yabancı zabitlerle düşüp kalkan Türk kızlarının olması, kocası ölüm döşeğindeyken

evinde parti veren kadınları görmesi, nişanlısının gözünün önünde sırf güçlü oldukları için İngiliz zabitle ilişki yaşaması, farklı cinsel eğilimlerin gözler önünde yaşanması gibi olaylar Necdet'te içsel bir kirlilik yaratır. Kendini, zihnini öylesine kirli hisseder ki çektiği vicdan azabı onu bitirir. Bu rezilliğin bir an önce bitmesi için Türk ordusunun İstanbul'a gelmesini ve bu köksüzleri ateşiyle yakmasını bekler.

Romanda Necdet'in mücadelesi Leyla ve yozlaşmış çevresiyle ilgiliymiş gibi görünse de asıl mücadeleyi kendisiyle vermektedir. Necdet'in yenmek istediği kendi benliğidir. Kendi üzerine düşünmeye başladığı noktada korku, suçluluk, kaygı vb. duygularla boğuşmak zorunda kalır. Necdet'in Leyla'dan vazgeçmesi onun için bir kaybediş değildir, aksine bu vazgeçiş Necdet için yeniden bir varoluşu beraberinde getirir. Necdet Leyla'nın sevgisinden vazgeçip vatan sevgisini seçtiğinde özgürleşir ve var olduğunu anlar. Varlığını anlamlandırması da onu acıdan kurtararak suçluluk duygusundan uzaklaştırır.

KAYNAKÇA

- Bertrand, A. (2011). *Ahlak felsefesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bilekli, İ. (2016). *Zihinsel bulaşma, dindarlık, kendini affetme, suçluluk ve düşünce eylem kaynaşmasının obsesif kompulsif bozukluk semptomlarıyla ilişkisinin incelenmesi: üniversite öğrencilerinde deneysel bir çalışma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bilgiz, M. (2007). *Kur'an açısından vicdan ve değeri*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Caspers, K. (2015). *Suçluluk sorunu*. (çev.: Emre Zeybekoğlu), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cengiz, Y.- Çınar, S. (2018). *İslam düşüncesinde vicdan kavramı*. İstanbul: Nobel Yayın.
- Cesur, S. (2018). *Ahlakın sosyal psikolojisi*. İstanbul: Pales Yayınları.
- Dinçer, D. (2019). Üniversite öğrencilerinde suçluluk kavramı üzerine metaforik bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (71), 1222-1238.
- Dost A.-Yağmurlu, B. (2006). Suçluluk ile utanç duygularının kavramsallaştırılmasına ilişkin sorunlar. *Türk Psikoloji Yazıları*. 9 (17), 37-52.
- Freud, S. (2013). *Uygarlığın huzursuzluğu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gevrekçi A.-Çırakoğlu, O. (2017). Suçluluk ve utanç duyguları üzerine kavramsal, nöropsikolojik ve psikopatolojik bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*. 20 (40), 89-105
- Horney, K. (2011). *Nevrozlar ve insan gelişimi: İnsanın kendini gerçekleştirme mücadelesi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2020). *Sodom ve gomora*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılınçer, M. S. (2019). *Üniversite öğrencilerinin utanç ve suçluluk duygularına yatkınlıkları ile sosyal anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Koç, Z. H. (2015). *Vicdanın ahlaki ve teolojik temelleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Plutchik, R. (2000). *Emotions in the practice of psychotherapy : Clinical implications of affect theories*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Sartre, J. P. (1961). *Varoluşçuluk*. (çev.: Asım Bezirci), İstanbul: Ataç Kitabevi.
- Tangney, J. P. (1991). Moral affect: The good, the bad, and the ugly. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (4), 598-607.
- Tarhan, N. (2019). *Duyguların psikolojisi ve duygusal zekâ*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*, 92, 548-573.
- Yalom, I. (2013). *Varoluşçu psikoterapi*. (çev.: Zeliha İyidoğan Babayiğit), İstanbul: Kabalcı Yayınları.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.